

УДК 378.147:379.85:81.243

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Заблоцька Л. М.

У статті здійснено спробу висвітлити методичні аспекти формування іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців у сфері туризму, а також проаналізовано процес формування іншомовної професійної компетентності студентів і виокремлено методи, які оптимізують процес навчання.

Ключові слова: методичні аспекти, іншомовна професійна компетентність, майбутні фахівці у сфері туризму, процес навчання.

В статье предпринята попытка рассмотреть методические аспекты формирования иноязычного профессионального общения будущих специалистов в сфере туризма. А также проанализирован процесс формирования иноязычной профессиональной компетентности студентов и выделены методы, которые оптимизируют процесс обучения.

Ключевые слова: методические аспекты, иноязычная профессиональная компетентность, будущие специалисты в сфере туризма, процесс обучения.

The article is an attempt to elucidate methodological aspects of the development of professional foreign language communication of tourism specialists. The author analyzes the process of the formation of professional foreign language competence in students and identifies methods that optimize the learning process.

Key words: methodological aspects, professional foreign language competence, future specialists in the tourism sector, learning process.

Постановка проблеми. Загальновідомим є той факт, що туристична індустрія для багатьох країн є одним із основних джерел отримання доходів до бюджету. Однак в Україні вона перебуває у початковій фазі свого розвитку, незважаючи на те, що країна має значний рекреаційний потенціал. Щороку нашу державу відвідує в середньому 17 млн іноземців, більшість із яких є громадянами країн СНД, а третина приїжджає з ЄС. За даними Всесвітньої організації туризму, Україна посідає сьоме місце за кількістю відвідувань щороку. Таким чином, туристична галузь має надзвичайно важливе значення для економіки нашої держави, а розвиток цієї сфери суспільного життя повинен стати одним із пріоритетних завдань на найближче майбутнє [6, с. 136].

Цілком зрозуміло, що професійна підготовка майбутніх фахівців у сфері туризму "має орієнтуватись на перспективи міжнародної співпраці, забезпечення мобільності як науковців, викладачів, так і студентів у межах глобального освітнього і наукового простору. Приведення такої підготовки у відповідність до світових стандартів вищої освіти посилює значущість її іншомовного комунікативного компонента. Комунікація іноземними мовами розглядається членами Європейської комісії, Ради Європи та Європейського парламенту як одна з восьми ключових компетенцій, що формуються у процесі професійного навчання" [4, с. 3].

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на це проблема формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей набула особливої актуальності й стала предметом низки наукових досліджень.

Окремі аспекти іншомовної підготовки майбутніх фахівців висвітлені у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема у працях: А. Алексюк, Й. Берман, О. Бігич, В. Бондар, Є. Верещагіна, Р. Гришкової, Р. Джонсон, Н. Логутіна, Є. Пассова, Л. Поважної, Г. Рогової, С. Савіньон, Л. Сакун, О. Тарнопольського, В. Федорченко, Д. Хаймс, Д. Шейлз та ін.

Феномен комунікативної компетенції та компетентності вивчали А. Алексюк, М. Барна, Н. Бібік, В. Бондар, В. Буряк, І. Виноградова, Н. Власенко, Н. Гальскова,

О. Кучеренко, О. Локшина, Т. Лучкіна, І. Мартянова, О. Овчарук, О. Пометун, О. Решетова, О. Савченко, У. Уїдоусон, Л. Черній, В. Федорченко, Л. Халяпіна, С. Царьова та ін.

Водночас здійснений аналіз наукових напрацювань засвідчив, що проблема формування іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців у сфері туризму розкрита недостатньо й потребує більш детального вивчення та аналізу.

Мета нашої статті зумовлена теоретичною та практичною актуальністю проблеми і полягає у висвітленні методичних аспектів задля формування іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців у сфері туризму.

Виклад основного матеріалу. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначено основні напрями професійної підготовки фахівців, що передбачають досягнення студентами немовного факультету достатнього рівня іншомовної комунікативної компетенції у професійній сфері спілкування [2, с. 273].

Навчання іншомовного спілкування – процес складний і багатоаспектний. Насамперед це простежується у різних підходах до самого терміну спілкування. Зокрема, О. Винославська зауважує, що "у 1969 році американський психолог Д. Делс нарахував 96 визначень поняття "спілкування". Одні автори вважають що спілкування та діяльність – дві рівнозначні категорії людського буття, другі – що спілкування є однією із сторін діяльності, і, нарешті, треті – що спілкування є особливим видом діяльності". Тому вважаємо, що визначення, яке пропонує О. Винославська, є оптимальним і повністю передає усю сутність цього поняття. На думку дослідниці, "спілкування – складний, багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, що породжується потребою спільної діяльності і який містить у собі обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприймання і розуміння іншої людини [5, с. 152]

Для того, щоб встановити контакт й обмінятися певною інформацією чи з клієнтом, чи із колегою по роботі, майбутнім фахівцям туристичної галузі слід на достатньому рівні володіти навичками як мовної (передбачає сформованість навичок і вмінь із граматики, лексики та фонетики іноземної мови), так і мовленевої (передбачає сформованість навичок та вмінь із аудіювання, читання, говоріння та письма іноземною мовою) компетенціями.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначено, що комунікативні мовні компетенції "забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з таких компонентів, як лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції, і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності (сприймання, продукція, інтеракція або медіація)" [2]. Хоча слід зауважити, що деякі науковці (А. Андрієнко, Е. Бібікова, О. Кравченко, Ю. Солондікова та С. Складарова) розглядають іншомовну компетенцію як результат професійної підготовки студентів та їхньої готовності до здійснення іншомовної діяльності у певній сфері професійної діяльності. У своїх працях вони ототожнюють поняття "формування іншомовної комунікативної компетентності" й "професійна компетентність фахівця" [3, с. 86].

Н. Костенко розглядаючи професійну компетенцію як складову іншомовної комунікативної компетентності студентів вишів, вважає, що вона "формується шляхом ознайомлення студентів із фаховими текстами, спілкування з носіями мови, ознайомлення з останніми науковими досягненнями у тій чи іншій галузі науки країни, мова якої вивчається, розширення загальної ерудиції, що вкрай важливо для майбутнього фахівця. Отже, результатом сформованості іншомовної компетентності виступає мовна особистість, що є універсальною, загальнопедагогічною категорією, яка характеризується такими якостями особистості індивіда як розкутість, творчість, самостійність, здатність будувати взаємодію й взаєморозуміння з партнерами спілкування, включатися в сучасні світові процеси розвитку цивілізації, вдосконалення людського суспільства" [3, с. 87]

Ми схиляємося до думки дослідниці Н. Микитенко, яка вважає, що "іншомовну професійну компетенцію визначено як здатність застосовувати: 1) знання про лексико-граматичні особливості іноземної мови, типи іншомовних дискурсів, їх будову; 2) вміння і навички сприймати, інтерпретувати, забезпечувати когерентність висловлювань в значущих комунікативних моделях, створювати дискурс у типових

професійних ситуаціях. Крім мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок, іншомовна професійна компетенція формується на основі складових фахової компетенції та іншомовної комунікативної компетенції" [4, с. 16–17].

Якщо простежити на практиці, то іншомовна підготовка майбутніх фахівців у галузі туризм здійснюється у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка за ступеневою системою освіти: студенти географічного факультету вивчають іноземну мову впродовж п'яти років навчання. Зокрема, першкурсники за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр" вивчають курс "Англійська мова загального спрямування" у першому і другому семестрах. Мета цієї навчальної дисципліни, на яку відводиться 180 год.: навчити студентів використовувати на практиці знання про граматичну будову англійської мови та сформувати у них навички граматично правильної англійської мови як в усній, так і в письмовій формах. Наприкінці опанування загального курсу англійської мови студенти складають іспит.

Разом із курсом "Англійська мова загального спрямування" для студентів першого курсу вводиться обов'язковий факультатив з англійської мови, вивчення якого триває впродовж 1–4 семестрів (360 год.). Вивчення навчальної дисципліни "Англійська мова (факультатив)" покликане формувати у студентів комунікативну компетентність з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Основним завданням цієї дисципліни є підготувати студентів до вивчення курсу "Англійська мова професійного спрямування", який в основному припадає на кінець четвертого семестру й триває до кінця восьмого семестру.

Дисципліна "Англійська мова професійного спрямування" структурована на 18 кредитів (648 год.) й передбачає вивчення вузькоспеціальної лексики та повторення граматичних конструкцій, що використовуються у практиці за спеціальністю та формування у студентів професійної мовної компетенції, що сприятиме їхній ефективній участі в процесі навчання й задоволенню професійних потреб студентів та очікувань суспільства у майбутньому.

Випускники за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр" складають іспит з іноземної мови професійного спрямування при вступі на навчання у магістратурі. Така організація іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі туризму не суперечить, на нашу думку, принципам системності, послідовності та наступності, оскільки такий підхід уможливорює процес формування як іншомовної комунікативної компетентності загалом, так і поетапне формування основних складових іншомовної професійної комунікативної компетентності (лінгвістичну, мовленнєву, соціокультурну, прагматичну і практичну).

Н. Микитенко у своєму дослідженні зазначає, що "у програмах підготовки майбутніх фахівців університетами Великобританії, США і Канади домінують курси навчальних дисциплін "Іноземна мова для спеціальних цілей" та "Іноземна мова для академічних цілей", а не інтегровані курси, що об'єднували б зміст згаданих дисциплін. Завершивши вивчення курсу однієї із згаданих дисциплін, дисциплін фаху, а також інших дисциплін програм підготовки майбутніх фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, студенти повинні мати сформовану іншомовну професійну компетентність, а також компетентність у сфері професійної діяльності" [4, с. 24].

На думку Н. Микитенко, "до факторів позитивного впливу на результативність навчального процесу в мовних інститутах-підрозділах університетів Великобританії, США і Канади належать: високі стандарти навчально-методичного забезпечення; кваліфікація викладачів; домінування комунікативного підходу та комунікативних стратегій; превалювання активних та інтерактивних методів навчання; активність викладача і темп проведення заняття; дозованість нового навчального матеріалу; використання великої кількості мовних та мовленнєвих моделей, що використовуються в академічному середовищі, сфері професійної діяльності, повсякденному вжитку; раціональність використання навчального часу; наявність ресурсних центрів" [4, с. 24].

М. Галицька, досліджуючи сучасний стан формування готовності студентів вишів за спеціальністю "Туризм" до іншомовного спілкування, провела анкетування студентів (446 осіб), яке "засвідчило, що вони недостатньо готові спілкуватися іноземною мовою, оскільки: не усвідомлюється роль іноземної мови як важливої професійної якості майбутнього фахівця (70 % студентів); студенти відчувають труднощі

в оволодінні мовним матеріалом (17 % студентів), аудіюванням (24 % студентів), говорінням (28 % студентів), читанням (18 % студентів), письмом (13 % студентів). Як наслідок, знижується ефективність комунікативної взаємодії іноземною мовою, що негативно впливає на професіоналізм майбутніх фахівців сфери туризму" [1, с. 10].

Тому з метою оптимізації формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців у сфері туризму, окрім традиційних методів навчання (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький), доцільно використовувати методи активного навчання (дискусії, диспут, ігрові ситуації, ділові ігри, імітаційні ігри, тренінг, брейн-стормінг, індивідуальні та групові проекти, кейс-метод, презентації тощо), які б спонукали студента й викладача до активної взаємодії, підвищували мотивацію студентів до вивчення іноземних мов та їх систематичної підготовки до навчальних занять.

Висновок. Оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками іншомовного професійного спілкування є необхідною умовою їх успішної професійної діяльності у сучасних умовах.

Використання активних методів у навчальному процесі уможливить покращення мотивації студентів до навчальної діяльності й посилення їхнього інтересу до оволодіння іноземними мовами, а також сприятиме розвитку іншомовного усного та писемного мовлення й формуванню у майбутніх фахівців сфери туризму вміння формулювати, обґрунтовувати й висловлювати власну точку зору іноземною мовою.

Подальші дослідження передбачають аналіз методів активного навчання у процесі іншомовного професійного навчання студентів за спеціальністю "Туризм", а також вивчення можливостей використання сучасних інноваційних технологій навчання з метою формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Література

1. Галицька М. М. Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Галицька М. М. – К., 2007. – 20 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. : д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей / Н. І. Костенко // Мовна комунікація: наука, культура, медицина : зб. матер. наук.-практ. конф. до 55-річчя ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль, 2012. – С. 86–89.
4. Микитенко Н. О. Теорія і технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти", 13.00.02 "Теорія і методика навчання: германські мови" / Микитенко Н. О. – Тернопіль, 2011. – 43 с.
5. Психологія : навч. посіб. / О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнєцов, В. Л. Зливков та ін. ; за наук. ред. О. В. Винославської. – К. : Фірма "ІНКОС", 2005. – 352 с.
6. Шулик В. В. Про місце України в галузі іноземного туризму / В. В. Шулик // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті / під заг. ред. Н. Є. Трегуб. – Харків : ХДАДМ. – 2003. – № 5–6; 2004. – № 3–4. – С. 135–136.